

גל הטרור האסלאמי בצרפת - השפעתו הפוליטית והחברתית

ירון גמבורג | 28 בדצמבר, 2023 | גיליון 1806

בחודשים האחרונים צרפת מתמודדת עם גל אלימות קשה שמקורה ברדיקליזציה אסלאמית. תגובת הממשלה, המהוססת ולא-עקבית, הגבירה את הזעם הציבורי ומחזקת את מפלגות הימין הקיצוני. הפגנות המוניות של תומכי חמאס גלשו לאלימות אנטישמית, אך הניסיון להציג חזית אחידה במאבק נגד האנטישמיות נתקל בעמדה לא החלטית של הנשיא מקרון עצמו ובסירוב השמאל לגנות את החמאס. עמדת הנשיא ביחס למלחמה ברצועת עזה מושפעת גם משיקולי פנים ומביאה לידי ביטוי ניסיון להרגיע את השטח בשכונות של מהגרים מוסלמיים ולמנוע הסלמה. הדינמיקה הפוליטית בצרפת מאתגרת ומחייבת את ישראל להיערכות לקראת הבאות.

מאז תחילת אוקטובר 2023, צרפת שוב מתמודדת עם גל אירועי האלימות על רקע תהליך רדיקליזציה אסלאמית במדינה. ב-13 באוקטובר רצח צעיר ממוצא צ'צ'ני מוסלמי מורה לספרות בעיר אראס שבצפון צרפת, שלוש שנים בדיוק אחרי פיגוע דומה שזעזע את המדינה. ב-2 בדצמבר רצח צעיר ממוצא איראני תייר במרכז פריז, בנקמה על מות מוסלמים "מעזה עד אפגניסטן". הרוצחים היו מוכרים לשירותי הביטחון כמי שעברו תהליך רדיקליזציה אסלאמית וסומנו כאיום. נציגי הממשלה טענו כי אחד התוקפים סבל מבעיות פסיכיאטריות, מה שנתפס בציבור כהוכחה נוספת לאוזלת יד של הממשלה. צרפת סערה במיוחד עקב אירוע אלים שהתרחש בעיירה קרפול (Crépol) שבדרום צרפת ב-18 בנובמבר, באזור חקלאי בפרפריה החשוף פחות לאיום האסלאמיזציה, במהלך מסיבה של בני נוער. כעשרה צעירים מוסלמים מהעיירה הסמוכה, חמושים בנשק קר, פרצו למסיבה, צעקו כי בכוונתם "להרוג את כל הלבנים", תקפו באכזריות את המשתתפים, ורצחו נער בן 16.

פרט לאופיין הגזעני והאכזרי של האירוע, את הזעם הציבורי עוררה תגובת הממשלה. רשויות אכיפת החוק עיכבו את פרסום שמות החשודים בתקיפה בניסיון למנוע את חשיפת מוצאם המוסלמי והממשלה אף ניסתה למנוע הפגנות הזדהות עם הנרצח בטענה כי מדובר ביוזמה של קבוצות הימין הרדיקלי וסכנה לסדר הציבורי. הציבור האשים את הממשלה במשוא פנים והוזכרו ההתפרעויות שפרצו ברחבי צרפת ביוני 2023, בעקבות הרג צעיר מוסלמי לאחר אי-ציות להוראות המשטרה, ואת אוזלת היד של הממשלה מול השחתת רכוש ציבורי, תקיפת

שוטרים והטלת אימה על התושבים. במקום להתמקד ברדיקליזציה אסלאמית, הממשלה ממשיכה להסיט את הדיון לסכנות "הימין הרדיקלי" – איום שבעיני רוב הציבור נתפס כאינו רלוונטי.

הציבור הצרפתי מודע היטב לסכנות האמיתיות המאיימות על הסדר הציבורי. לפי סקר שנערך באחרונה, כ-87 אחוזים מאזרחי המדינה חוששים ממלחמת אזרחים כתוצאה מאובדן שליטה על רקע המשך ההגירה והרדיקליזציה האסלאמית. צמד המילים "מלחמת אזרחים" מכבב בשיח הציבורי ועולה מכל קצוות הקשת הפוליטית במדינה. בעוד נציגי הימין הקיצוני, מרין לה-פן ואריק זמור, מבטאים את הלכי הרוח של האזרחים המודאגים, הנשיא מקרון וממשלתו נראים אובדי עצות, שאינם מצליחים להתעלות לגודל השעה. למעשה, מאז כניסתו לארמון אליזה לפני שש שנים, מקרון לא הצליח להציג מדיניות ברורה ונחושה בסוגיות ההגירה והאסלאם הרדיקלי בצרפת, ומאמציו התמקדו בניסיון לשמור על השקט ב"פרברים" וב"עירות פופולריות" – כינוי מכובס למקומות מגוריהן של קהילות המהגרים המוסלמים.

מקרון אמנם הצליח לגבור על מחאות בעלות אופי כלכלי-חברתי ("האפודים הצהובים", שביתות נגד רפורמה פנסיונית), וצלח את משבר הקורונה בזכות כישוריו כאיש כלכלה וניהול, אך הפגין חולשה בכל עת שנדרש לטפל במשבר הגירה ורדיקליזציה, כולל זה שמתחולל כעת. בתחילת דצמבר, הפרלמנט הצרפתי דחה על הסף את הצעת החוק של הממשלה בנושא ההגירה שהיה בהכנה יותר משנה וחצי. על מנת להימנע ממפלה פוליטית קשה ולהשיג רוב לאישור החוק, הנשיא נאלץ לשלב בה את התיקונים שדרשו מפלגות הימין, מה שגרם למשבר במפלגת השלטון, שרבים מחבריה הצביעו נגד, אחד השרים הבכירים הגיש התפטרות, ומדיניותו המזגזגת של הנשיא שוב משכה קיתונות של ביקורת.

הנשיא מקרון, שנוהג לטפח את תדמיתו התקשורתית, נעלם מהשיח הציבורי סביב האירוע האלים בקרפול ופיגועי הטרור האחרונים. הנשיא נפקד גם מאירוע בעל חשיבות לאומית גדולה – הפגנת הזדהות עם הקהילה היהודית ונגד האנטישמיות, שיזמו נשיא הסנאט ונשיאת האספה המחוקקת. האירוע התקיים על רקע עלייה חדה באנטישמיות בצרפת בעקבות הטבח בנגב המערבי (כ-1,600 תקריות אנטישמיות בחודש וחצי האחרונים, לעומת 450 בכל שנת 2022). אי-השתתפותו בהפגנה פגעה בניסיון המארגנים ליצור חזית לאומית אחידה במאבק נגד האנטישמיות וסייעה למאמצי השמאל הקיצוני להציג את האירוע כמוטה ושנוי במחלוקת. מנהיג מפלגת השמאל הקיצוני, ז'אן-לוק מלנשון, המסרב לגנות את חמאס, שואב את עיקר תמיכתו האלקטורלית מהקהילה המוסלמית בצרפת, והוא עצמו החרים את הפגנת ההזדהות והחמיא לנשיא מקרון על אי-השתתפותו בה. בצוק עיתים פוליטי, טעות רודפת טעות: בניסיון להביע סולידריות עם היהודים, הנשיא הזמין לארמונו את הרב הראשי של צרפת להדלקת נר ראשון של חנוכה. מדובר באירוע המנוגד לעקרון החילוניות והפרדת דת מהמדינה, ועל-כן גרר שלל גינויים, כולל מנשיא ה-קריף, ארגון גג של הארגונים היהודים בצרפת.

היעדרות הנשיא מההפגנה פגעה בתדמיתו וסייעה ליריבתו העיקרית, מנהיגת מפלגת ימין "אחדות לאומית" מרין לה-פן. לה-פן הביעה סולידריות עם מאבקה של ישראל נגד חמאס והודיעה על השתתפותה בהפגנה; נציגי הממשלה ניסו למנוע את השתתפותה בטענה כי מדובר במפלגת ימין קיצונית, אך התנגדותם הובילה לתוצאה הפוכה. שורת אנשי ציבור משפיעים, יהודיים ופרו-ישראליים, דיברו בשבחה של השתתפות לה-פן בהפגנה, ובכך תרמו למאמציה לזכות בלגיטימציה ציבורית רחבה. לפי סקרי דעת הקהל שנערכו באחרונה, לה-פן נתפסת כאישיות הפוליטית המועדפת השנייה של הצרפתים (הראשון הוא ראש ממשלה לשעבר, אדוארד פיליפ, שהוא מועמד אפשרי לנשיאות 2027), ומפלגתה מובילה בפער ניכר מול מפלגת השלטון לקראת הבחירות לפרלמנט האירופי שיתקיימו בשנה הבאה.

הניסיון לאזן בין אינטרסים מנוגדים גורם לעמדה לא עקבית לא רק בזירת הפנים אלא גם במדיניות החוץ הצרפתית. אחרי ה-7 באוקטובר הביע נשיא צרפת תמיכה בזכות ישראל להגנה עצמית, וב-24 באוקטובר הגיע לביקור בישראל. במהלך הביקור מקרון הפתיע רבים, כולל את אנשי משרד החוץ שלו, כשהודיע על יוזמה צרפתית להקמת קואליציה בינלאומית נגד חמאס, בדומה לקואליציה נגד דעא"ש. היוזמה, שהייתה פרי אלתור בלעדי של הנשיא מקרון, ירדה מהפרק שבועיים אחרי ביקורו בישראל, כאשר בראיון טלוויזיוני קרא הנשיא לישראל להפסיק מייד רצח של חפים מפשע בעזה, ובכנס COP28 בדובאי אף טען כי חיסול החמאס "איננו יעד מספיק ברור ומשמעותו מלחמה שעלולה להימשך 10 שנים".

בפועל, צרפת ממקדת את מאמציה העיקריים בהגשת סיוע הומניטרי. ב-9 בנובמבר פריו כינסה ועידה בינלאומית לשיקום הרצועה, שבמסגרתה התחייבו המדינות המשתתפות ליצור קרן של מיליארד דולר לסיוע. מוקדם יותר צרפת שלחה בית חולים נייד על גבי נושאת המסוקים שעגנה באל-עריש, והיא ממשיכה לפעול להקמת בית חולים שדה בדרום הרצועה. צרפת גם מסייעת ליוזמה להגברת משטר הסנקציות נגד חמאס, שאותה מוביל משרד החוץ הישראלי מול האיחוד האירופי, וכינסה ועידה בנושא ב-12 בדצמבר. במקביל, צרפת הצביעה בעד החלטות של מועצת הביטחון והעצרת הכללית של האו"ם להפסקת אש מיידית בעזה.

לא תהיה זו הגזמה לטעון כי הנשיא מקרון מביט על המזרח התיכון דרך הפריזמה של המצב החברתי הנפיץ בארצו ומהלך על חבל דק בין רצונו לא לקומם את הפרברים ובה בעת לתמוך בישראל ובביטחון הקהילה היהודית הצרפתית. בה בעת, חשוב לו להצטייר כפועל להפסקת אש מיידית ולהגשת סיוע הומניטרי לאוכלוסייה העזתית, תוך הפגנת ריחוק מסוים מישראל. נראה כי לתפיסתו, עמדה זו תעזור לו לא להיתפס כמשתף פעולה של ישראל בעיני האוכלוסייה המוסלמית בארצו. יעילותה של מדיניות זו מעוררת תהיות ולא מן הנמנע שזאת העצה שמקרון מקבל מאנשי אמונו הקרובים, דוגמת הקומיקאי הפופולרי ממוצא מרוקאי יאסין בלעטר, שמסייע לו, כפי שמדווח בעיתונות, להבין את הלכי הרוח בפרברים.

כל זאת, מביאים לידי ביטוי ומחדדים את האסטרטגיה שעליה נשען הממשל הצרפתי בטיפול במצב הפנימי – איזונים בין אינטרסים מנוגדים במטרה למנוע הסלמה וגלישה לאלימות. מדובר

במשימה קשה במדינה בעלת אוכלוסייה מוסלמית הגדולה ביותר (כשבעה מיליון איש) והקהילה היהודית הגדולה ביותר (כ-450 אלף איש) באירופה, כאשר על כף המאזניים מונחים ביטחון הקהילה היהודית ואף המשך קיומה בצרפת.

מעבר לגורל היהודים, הרדיקליזציה האסלאמית מערערת את אורח החיים הצרפתי ואת ערכי היסוד של המדינה, בראש וראשונה את תפיסת החילוניות המסורתית שלה (Laïcité). בסקר דעת הקהל של המכון הצרפתי IFOP שהתפרסם ב-7 בדצמבר, כמעט 80 אחוזים מהאוכלוסייה המוסלמית במדינה מתנגדים לתפיסת החילוניות הצרפתית. על רקע זה מעמיק הקיטוב החברתי ומתחזקות מפלגות הימין הקיצוני.

האסטרטגיה הישראלית בניהול קשריה עם צרפת צריכה להתחשב במגמות אלה. יש להגביר את שיתוף הפעולה הבילטרלי בין המדינות – בין היתר על יסוד הערכה שרוחש הנשיא מקרון למצוינות הטכנולוגית הישראלית. נכונותה של צרפת לסייע במאבק נגד חמאס, גם אם היא רחוקה מהצהרתו המקורית בדבר קואליציה בינלאומית רחבה, תורמת למאבקה של ישראל. חשוב לתמוך במאמצי הממשל הצרפתי להילחם באנטישמיות ובאנטי-ציונות המזוהים היום עם הברית בין השמאל הקיצוני לבין האסלאם הרדיקלי. חשוב גם להפנות קשב לתמורות המתרחשות במחנה הימין הצרפתי, לעמדתו בנושאי המאבק באנטישמיות והתמיכה בישראל, ולהפיכתה של מרין לה-פן לשחקנית לגיטימית במגרש הפוליטי. נושאים אלה מחייבים חשיבה חדשה וגיבוש מדיניות לקראת האתגרים הבאים.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט